

F I L M

BŰNÜGYI FILMEK. EGY PONYVAFILM

Az induló filmévad elején egymásután dobják forgalomba a filmeket, olyan hatalmas tömegben, hogy az utolsó tíz nap alatt csaknem tíz filmet mutattak be. Önkénytelenül is felvetődik a kérdés: Vajjon most gyártották-e mindegyikét ezeknek a filmeknek? S miért ez a nagy sietség? Valóban oly hamar le kell venni a műsorról legtöbbjüket, hogy az embernek ideje sincs megnézni őket és valóban oly zsúfolt-e a termelés, hogy egy-egy filmre alig jut több két-három napnál? — Mind a kettő igaz. Lekötött régi, vagy lekötött új filmek feleslegétől akar szabadulni, a szezon elején, az üzleti politika s ezek a filmek kevés kivétellel annyira selejtesek, hogy különben sem futhatnának tovább egy-két napnál.

Egyike talán még a sikerültebbeknek az eléggé szellemes *Café de Paris* francia film. Az első kép megadja a film alaphangulatát és erőltettség nélkül, finoman szimbolikus is. Szilveszter ünnepségre kivilágított mondainhely, estélyiruhás, frakkos elegancia s egy torzonborz csavargó, alvilági ember, aki alamizsnát koldul az áramvonalas autók között. Ez a bűnügyi vígjáték, a feszültségig izgalmas, a felszínesen könnyedhumorú és a mélységekbe bepillantani engedő jelenetek változtatásával végig mozgalmas, eleven és érdekes. Felszínes film, éppen ezért jó, pontos és hű, mert a társadalom, amelyet ábrázol, felszínes. A *Café de Paris* könnyelmű és csak külsőségeiben igaz életeteket ábrázol. Karakterfigurái: pénzemberek, vállalkozók, aranyifjak, bárhölgyek, a trabális fegyvercsempész, a majomképű társa s a szerkesztő, aki mindenkiről mindent tud, mindent megír, vagy elhallgat, ahogy jobban kifizetődik számára; egytől-egyig a nagyvilági életből vett alakok. Pontban éjfélkor, amikor a villanyt leoltják, a sötétben meggyilkolják a szerkesztőt. Ki a tettes? Annyira eleven, zsúfolt, lebilincselő érdekességű volt az alakok bemutatása, hogy eszünkbe sem jutott arra gondolni, hogy bűnügyi történettel lesz dolgunk. Ki hát a tettes? Mindenki lehetett. Az aranyifjútól kezdve, a fegyvercsempészen át a szerelmes és titokzatos asszonyig, akiről a nyomozás során derül ki, hogy a szerkesztő felesége volt, mindenkinek oka van rá, hogy eltegye

útjából az áldozatot. A rendőrfőnök, aki itt mulatott egyik szeparében, oly naívan és kelletlenül indítja el a nyomozást, hogy róla is feltételezzük. Detektívek jönnek egymásután a forgóajtón libasorban, sokan, nagyon sokan, a forgóajtó kattog, mint a gépfegyver. — Azért nem szatíra ez a film. A kérdések, a kihallgatások komolyak, az eredmény: senki ittlévőről nem lehet feltételezni, hogy nem ő volt a tettes. Ezek pedig az előbb még udvariaskodtak egymással, most szidják egymást. Félnek és egymásban látják a bűnöst. És igazuk van. Mindegyik kívánta a halálát az áldozatnak és bármelyik eltette volna útjából, ha lett volna elég mersze hozzá. Fogalmunk sincs róla, ki a bűnös. A nyomozók mindenütt megakadnak, nem lehet egy emberbe belelátni, nem lehet megismerni. Félünk, hogy — olcsó fogásként — valaki ismeretlen kerül majd be végül a filmbe, mint tettes. De nincs kisíklás, a befejezés is illik a film színvonalához. — Mit lehetett volna csinálni ebből a filmből, mennyire mélyet és szomorúan emberit! Csak ki kellett volna hozni még jobban, amit a film éppen hogy csak érint az utolsó jelenetben. — Azt hittem, te voltál, mondja az asszony a férfinak, akit szeret. A férfi is ezt hitte őrá. Szerelmesek és nem ismerik egymást! — De a film nem enged elmélyedni. A könnyű zene felhangzik ismét, a főpincér új vendéget vezet ahhoz az asztalhoz, ahol a gyilkosság történt. — A legjobb asztalom — ajánlja és ez a könnyed feloldás ismét belesimítja a filmet helytálló felszínességébe.

A *baskervillei kutya* nem szűkölködik a detektívregények rekvizitumaiban. Köd, futó alakok a ködben, gyilkosság az elhagyatott titokzatos mocsárvidéken. Ki oldja meg a rejtélyt, ha nem ő, akinek fegyvere az éles logika, éles metszésű még az arca is, a szája is, fürkészként kutató szeme, éles tekintete a velőkbe lát, magas a homloka — elegáns ifjú —, hideg, fölényes a nyugalma. A detektívek elsője ő, minden detektívek között, minden időkben utólérhetetlenül a legnagyobb mester: Sherlock Holmes. Kurta fapipáját szívja . . . ünnepélyes pillanat, kényelmes otthonában láthatjuk meg őt, hűséges barátjával és lakótársával, Watson doktorral. Természetes, hogy felveszi a harcot a köddel, a sötétséggel, a döbbenetes babonával, a mocsár kísérteteivel és szörnyetegeivel. Csak szívja fapipáját, egy arcvillantással figyelmezteti társát, ha nyomot talál, kockás utazósapkája alatt a szeme fürkészként, égve világít és átfúrja a ködöt. Valóban mesterdetektív ő, régi ismerősünk, minden detektívek között a legnagyobb. Alakját Basil Rathbone pontosan úgy hozza elénk, ahogy elképzeltük. — Az én módszerem egyetlen helyes út a bűnügyi nyomozás

zásban — vallja Sherlock Holmes. És látjuk őt munkában. Nem kétséges, hogy le is leplezi a zsenialitásban hozzámérhető, de gonosz és lelketlen gyilkost. A rejtély megoldása felé közeledik. Sherlock Holmes a ködben zseblámpája fénye mellett futkos nyomról-nyomra. A mesterdetektív nyomoz, értjük, milyen nagy dolog ez? Arról van szó, hogy egy ember, a sötétben, egyetlen kis zseblámpa vékony fénye mellett nyomról-nyomra vizsgálódik, kutatva halad előre és el is éri a célját. — Hogy milyen a film, majdnem egészen mellékes. Sherlock Holmest figyeljük, a halhatatlan mesterdetektívet. Basil Rathbone, a kiváló intrikus színész, semmit sem engedett színvonalából. Az epizód szereplők: a pofaszakállas, perlekedő öregúr, az ángolnasímaságú, zseniális gonosztevő, a rémült orvos, de különösen a fantasztikusan hosszú-arcú, hosszú komornyik egytől-egyig kitűnők.

Irni kell már erről is. A rossz filmről. Méltatni kell, mert ugyanolyan erőfeszítéssel, ugyanolyan hatalmas költséggel, ugyanolyan tehetséges színészekkel, ugyanolyan energiával, pénzzel, fáradsággal, lelkesedéssel csinálják, mint a jót. A rendezés is megüti az átlagmértéket. Most nem az egészen rossz, meg sem említhetőn rossz filmről van szó, csak a közepesen rossz filmről, a megnézhetőről. Ami ellen minden összeesküszik, ami rossz. Nem lehet tenni ellene, csapnivalóan rossz és éppen az az érdekes benne, a filmben, hogy rossz. Érdemes megnézni, annyira rossz.

A *Kínai expressz* kezdése, egy kínai város monoton zűrzavara, piaci zaj, tolongás, kitűnő bevezetése és jellemzése a sűrű lakosságú kínai városnak. Szép képies átmenet: a sziklás hegyek száguldó lovasai, a fekete erdő banditái. Érdekesen és kellemesen ponyvaüzűnek ígérkezik a történet. Vasútépítő mérnököket látunk, a kultúra harcosait, várják a vonatot. Kínai jellemek: hallgató egyforma katonák, kiismerhetetlen vigyorgó sárgák és a tábornok, aki évi fizetést húz a koncessziótól, hogy saját, külön hadseregével védje meg a vasúttársaságot a rablócsapatok ellen. A vonat befut, rajta legéppuskázott, halott kulik, a vezető utolsó erőfeszítésével megállítja és holtan összerogy. A nézőtér már előre jósolja, mikor fog összeesni. Bevezeti a vonatot s úgy, mellékesen, minden különös megokolás nélkül, a célban összerogy. Csak történik így, de semmi sem hiteti el velünk, hogy így kellett történnie. Éppen így, csak történik a filmben, hogy a cselekmény Kínában játszódik le, de semmi sem hiteti el velünk, hogy valóban ez lenne a helyzet. Hogy miért? Mert a főmérnök dolgozószobájának ablakán át a kínai táj: az épületek, a vasút — kulissza. Valódi, festett deszkakulissza. Fel sem tűnnék, ha az előző fel-

vételek, a piac s a sziklás táj a lovas rablókkal nem lett volna annyira élethű. De így, most már végezheti Charles Vanel a legpontosabb színészi munkát, beléadhatja lelkét a játékba — észrevettük a csalást. Pedig most éppen sürgönyt diktál. — Rollandék vannak a legnagyobb veszélyben. Stop. Megyek segíteni. Stop. Valóban Rollandék igen nagy veszélyben vannak. Vihar dül, hatalmas felhőszakadás — igen szépek, hatásosak a felvételek — s az óriási, lezúduló víztömeg sem akadályozhatja meg, hogy azok a naív kínaiak néhány szál gallyal rájukgyujthassák a házat. S az a naív ház rájuk is ég. S benne az őrjöngő Rolland, a még jobban őrjöngő Rollandnéval összeég. Stop. Pedig sokhelyütt komoly problémákat is érint ez a film. — Hiába építünk kórházakat, vasutat Kínának, ellenségek vagyunk, mondja a főmérnök. Elfogadható és szép, amikor a főmérnök alkuszik a rablócsapatok tábornokával, akinek szövetségesénél túszként van az ő felesége — ezt most tudja meg, megtudja és védi a társulat érdekeit, alkuszik tovább. Ez a rablóvezér különben rendkívül rokonszenves, férfias kínai, ellentétben a film eddigi mosolygó és álnok, udvarias és kétszínű tábornokaival. Erich von Stroheim egy kínai tábornok szerepében a mulatságosságig groteszk és a megdöbbenettségig erőteljes. Az ő foglya az asszony és ő hol összecsapja a bokáját, hol ostorát pattogtatja, hol a férjet veszi célba a revolverével, hol cigarettára gyujt és fel-alá sétál, de mindannyiszor megfélemlítőn valószerű. Egyedül ő marad meg egész hadseregéből s az asszonnyal a templomba menekül, ahol feketecsuklyás mumusok végzik körsétájukat a víz mellett s nem zavartatják magukat akkor sem, amikor a főmérnök, a szövetséges kínaiakkal, visszaverekszi feleségét. Erich von Stroheimet a fehér asztalnál látjuk viszont, a vendéglátó tábornok (megnyugtatóul közöljük, hogy ez az utolsó, több tábornok már nincs a filmben) barátságosan kijelenti, hogy kivégzi. Erich von Stroheim még egy utolsót bokázik a főmérnök felesége felé és elhagyja a színhelyet, ejnye, Erich von Stroheim! — így nem szokás vesztőhelyre menni. Benne is csalódnunk kellett. Szemmeláthatóan örül, hogy vége van a filmnek s elmehet. Mi is. — Mi választja el vajjon ezt a rossz filmet attól, hogy jó legyen? Hiszen minden eleme a maga helyén áll és minden megvan benne, ami érdekessé, izgalmassá, komoly, jó filmmé tehetné. — Talán ugyanaz, ami az igazi regényt a ponyvaregénytől elválasztja.

Soós László

A NAPKELET minden közleményeért írója felel.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: K ÁLLAY MIKLÓS.

Stephaneum nyomda, Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.